

KUML

1964

KUML

ÅRBOG FOR JYSK ARKÆOLOGISK SELSKAB

1964

With Summaries in English

UNIVERSITETSFORLAGET I ÅRHUS

1965

Omslag:

Granatprydet brystsmykke fra Lousgård, Bornholm

Redaktion:

OLE KLINDT-JENSEN OG POUL KJÆRUM

Copyright 1965

by

Jysk Arkæologisk Selskab

Printed in Denmark

by

Aarhus Stiftsbogtrykkerie A/S

INDHOLD

<i>Peter Seeberg og H. H. Kristensen: Mange striber på kryds og tværs . . . .</i>	7
<i>Niels Thomsen: Myrthue, et gårdanlæg fra jernalder . . . . .</i>	15
<i>Ebbe Lomborg: Myrthue-graven. Ældre romertids jordfæstegrave i Syd-vestjylland . . . . .</i>	31
<i>Ole Klindt-Jensen: Befolkningsgrupper, fundhorisonter og stiltræk i sen jernalder . . . . .</i>	52
<i>Robert Thomsen: Forsøg på rekonstruktion af fortidige smedeprocesser . .</i>	62
<i>Geoffrey Bibby: Arabiens arkæologi . . . . .</i>	86
<i>Holger Kapel: Stenalderfund fra Qatar . . . . .</i>	112
<i>Jysk Arkæologisk Selskab . . . . .</i>	156

CONTENTS

<i>Peter Seeberg og H. H. Kristensen: Many criss-cross furrows . . . . .</i>	14
<i>Niels Thomsen: Myrthue—an Iron-Age farm complex . . . . .</i>	29
<i>Ebbe Lomborg: The Myrthue grave—an Early Roman Period inhumation in southwest Jutland . . . . .</i>	48
<i>Ole Klindt-Jensen: Population groups, association-levels of finds, and tendencies of style in the Late Iron Age . . . . .</i>	59
<i>Robert Thomsen: Attempt at reconstruction of prehistoric forging processes . . . . .</i>	81
<i>Geoffrey Bibby: Arabian Gulf archeology . . . . .</i>	101
<i>Holger Kapel: Stone Age discoveries in Qatar . . . . .</i>	148

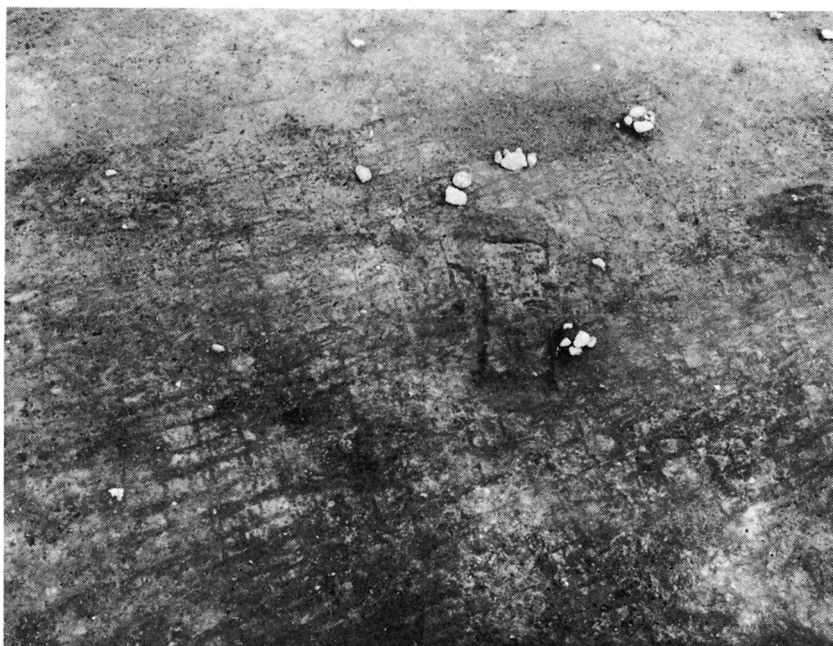

Fig. 1. Ardfurer på kryds og tværs under enkeltgravshøj ved Aptrup, Sall s. Midt i feltet ses sporene efter centralgravens plankekiste.

Criss-cross ard furrows under single-grave tumulus at Aptrup. In the centre of the area traces can be seen of the plank coffin of the central grave.

MANGE STRIBER PÅ KRYDS OG TVÆRS

Af PETER SEEBERG og H. H. KRISTENSEN

Siden publikationen i Kuml 1954 af plovsporene under en enkeltgravshøj ved Aldrupgaarde (Hvorslev sogn, Houbjerg herred, Viborg amt), er der fundet ikke få striber på kryds og tværs under høje, sjældent dog med tilhørsforhold til yngre stenalder.

Det er faldet i Viborg Stiftsmuseums lod i tiden december 1963 til april 1965 at afdække tre ardsporsnet i forbindelse med undersøgelse af overpløjede eller frigivne høje; de to forekomster hører hjemme i yngre stenalder, den tredje måske i ældre bronzealder. I det følgende vil der blive gjort rede for ardsporene og fundomstændighederne, mens udgravningsdetaller, der er irrelevante i denne forbindelse, udelades.

Under en overpløjet enkeltgravshøj på matr. nr. 3 g af Aptrup, Sall sogn, Houbjerg herred, Viborg amt – ikke langt fra ovennævnte lokalitet ved Hvorslev – fandtes ved en undersøgelse fra dec. 1963 til april 1964 ardsponer under det meste af højen (fig. 1–2). Denne, der var nedpløjet til en højde af maksimalt

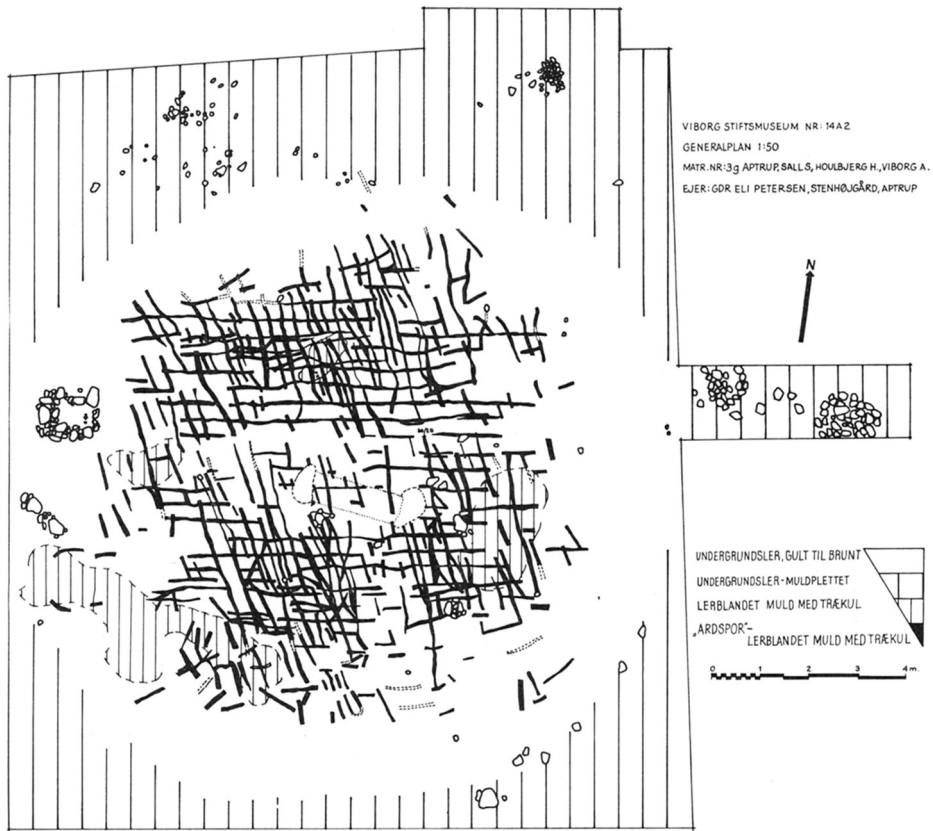

Fig. 2. Plan af ardfurer, grave og gruber under Aptrup-gravhøjen.
 Plan of ard furrows, graves and pits under the Aptrup tumulus.

75 centimeter, havde et tværmål på o. 13 meter. Højen har øjensynligt ikke haft randsten og var anlagt på en undergrundsflade af stiv lerjord og opbygget af vekslende blandinger af gult ler og muld. Enkelte steder kunne konstateres lagdelinger, der måske hidrører fra opbygning af græstørv.

Af en centralgrav (orientering VtN–ØtS) i form af en plankekiste, hvis gavlstolper har været nedgravet, var spor af det nederste plankeskifte direkte på undergrunden (fig. 3). Ved sydsiden af gravens vestende stod en stridsøkse (fig. 5a), hvis nakke var trykket ned i undergrunden. Øksens skaftsider vendte mod øst.

En sekundær grav i form af en stenramme (fig. 4), dækket af en stenhob, var anlagt i højens vestkant godt ti centimeter over undergrundsleret. I graven fandtes et lille snorebæger (fig. 5b).

Ardsportene dannede et uregelmæssigt felt under den centrale del af højen til en afstand af $1\frac{1}{2}$ –3 m fra dens periferi. Sporene viste to pløjeretninger, en øst-vestlig med kraftige pløjespor, som kunne følges i en længde af op til $7\frac{1}{2}$ meter, og en i retning NtV–StØ der havde knap så klar en karakter.

Middelfafstanden mellem sporene lå omkring 30 centimeter, mens selve sporets bredde varierede fra 5–15 centimeter. Sporene var fra undergrunds niveau bevaret i fra 2–8 centimeters dybde, og de bredeste var øjensynligt de dybeste.

Sporene i den stive lerjord, der i snit havde en symmetrisk-buet form, i det dybest undersøgte dog lidt skråt u-formede, var opfyldt med let muld iblandet nogle trækulpartikler.

Sporene var brudt, hvor centralgraven var anlagt, mens de ophørte lidt øst for den indgravede sekundær-grav. Derimod kunne de ses over et par nedgravninger, der havde fundet sted inden højens anlæg. Den ene nedgravning rummede et kompakt lag af trækulholdigt materiale, der ved kulstof-14 analyser (K 955) er dateret til 2740 ± 100 f. Kr., omend med forbehold. Tidspunktet må opfattes som en nedre grænse for dateringen af plovsporene, medens dens øvre grænse ligger ved overgangen mellem under- og bundgravstid, idet begge de i gravene fundne oldsager ifølge Glob kan henføres til denne periode [1].

*

November-december 1964 udgravedes på matr. nr. 1 a af Lerchenfeldt, Vesterbølle sogn, Rinds herred, Viborg amt, en frigivet høj i stærkt medtaget tilstand.

Den forholdsvis urørte østende af centralgraven, der tegnede sig som et i undergrunden let nedgravet trugformet stenleje, gav holdepunkt for at opfatte den som en egekistegrav. Graven (orientering VtS–ØtN) havde en længde på 3,50 meter, og i vestenden en bredde på 1,75 meter; den afgav ingen old-

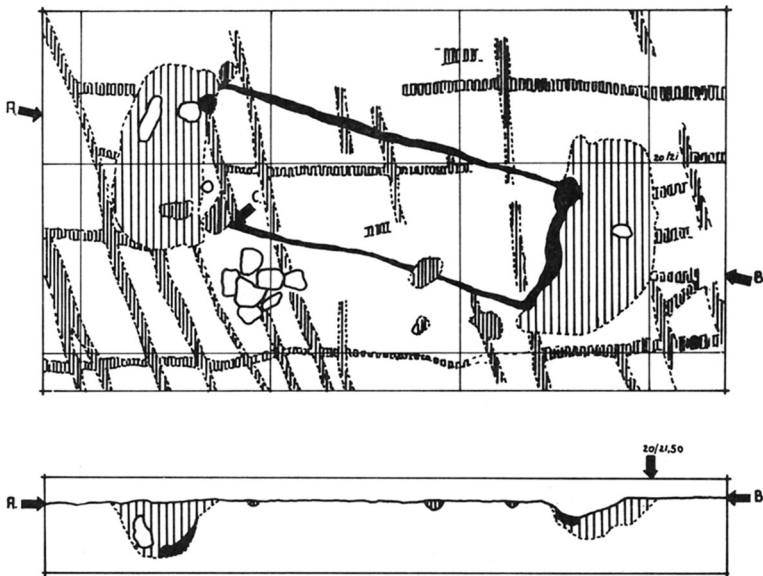

Fig. 3. Centralgraven under gravhøjen ved Aptrup i plan og snit 1:40.
The central grave under the Aptrup tumulus.

sager. Højen, hvis opbygning af græstørv klart kunne ses i profilvæggene (fig. 6), var lagt på det gamle muldrag, der ikke blot var bevaret under det område, der dækkedes af den primære høj, men tildels også under en udvidelse mod øst, hvori der var anlagt sekundærgrave, brændtønsgrave og urnegrave fra yngre bronzealder. En randstenskæde af ret svære sten var bevaret mod vest og øst, mod øst i enkelte tilfælde i to stenskitter. Mod øst fandtes blandt randstenene en kantsat ligger til en skubbekværn, der vendte slidfladen mod øst. Randstenene stod alle på muldraget. Højens tværmål var 13,50 meter, mens den bevarede højde næppe overskred 1,50 meter.

Under det 15–25 cm tykke muldrag fandtes i undergrundssandet overalt under højen såvel som under de østre og vestre randsten eller deres tidligere standpladser et net af ardsfor med to pløjeretninger, orienteret Ø–V og NtV–StØ (fig. 5). De vest–østgående spor lå dobbelt så tæt som de nord–sydgående, idet afstanden mellem disse var ca. 30 cm mod kun 10–15 cm mellem de førstnævnte. Sporenes bredde varierede fra 2–15 cm. Bunden af sporene var i lodret snit halvcirkelformet-symmetrisk.

Plovsporene stod så skarpt i en begrænset del af N–S-profilbalken, at de kunne følges op i muldraget (fig. 6). Med muldragets overflade som udgangspunkt har ploven haft en dybdevirkning på mindst 20–25 cm, idet der i beregningen er taget hensyn til sammenpresningen af muldraget. I flere tilfælde var det åbenbart, at øst–vest-plovsporene var pløjet efter nord–syd-sporene, en iagttagelse, der også kunne gøres i et mindre felt i Aptrup.

I furerne fandtes to fragmenter af snoredekorerede lerkar, der formodentligt angiver den nedre grænse for plovsporenes datering, mens centralgraven angiver den øvre.

*

Fig. 4. Stensat enkeltgrav i periferien af Aptrup-højen.
Stoneset single-grave on the edge of the Aptrup tumulus.

Fig. 5 a–b. Stridsøkse fra centralgraven og lerkar med ornamenter i tosnoet snor fra den stensatte grav i Aptrup-højen.

Battleaxe from the central grave, and pottery vessel with twisted-cord ornamentation from the stonset grave in the Aptrup tumulus.

April 1965 udgravedes på matr. nr. 1 a af S. Borup, Låstrup s., Rinds herred, Viborg amt, en til ukendelighed medtaget høj med tværmål på ca. 13 meter. Centralgraven var fjernet, men en række sekundærgrave fandtes i højens randzone, især i sydøstkvadranten. I undergrundssandet i nordøstkvadranten stod i et mindre felt tegnet et net af ardspor med to pløjeretninger med en afstand mellem striberne på 25 cm og en bredde på de enkelte striber på omkring 5 cm (fig. 6). Striberne kunne ikke følges ned i undergrund.

Uanset det umulige i at datere centralgraven, der ikke havde efterladt sig spor, må plovsporene henføres til yngre stenalder alene på grund af én af sekundærgravene, en fundløs, kun delvis stenbygget bundgrav. I og omkring plovsporsfeltet er på undergrundsniveau optaget fem skår af yngre stenalders type, hvoraf ét med enkeltgravskarakter, ét med tragtbægerkarakter.

*

Aptrup-pløjningen er som pløjningen fra Hvorslev [2] foretaget på stiv lerjord på højtliggende plateau, i en egn som også i dag regnes for at have gode jorder. Lerchenfeldt-pløjningen ligger i tyk sandmuld på sandunderlag, også på højtliggende plateau over ådalen. S. Borup-pløjningen er foretaget på ren sandjord på lavtliggende skrånende terræn lige op til Simested ådals engdrag. Ethvert jordsmon synes at have kunnet bruges.

Pløjningen er i de tre tilfælde foretaget i to retninger, der stort set falder sammen med hovedretningerne. I ét tilfælde i hvert fald – Aptrup – er der anvendt et solidt redskab (der kunne arbejde i lerjord), og i ét tilfælde – Lerchenfeldt – et redskab med stor dybdevirkning, 20–25 centimeter.

Ardsporsfeltets udstrækning er i S. Borup akcidentiel, i Aptrup muligt bestemt af endnu ubestemte nedbrydningsfaktorer i højens randzone, der imidlertid ikke har været virksomme i Lerchenfeldt, hvor ardsporsfeltet strækker

sig ud over højens primære omkreds. Det påfaldende forbliver, at af tre høje lå alle tre på pløjet jord. Ligger ikke alle enkeltgravs- og bronzealderhøje på pløjet jord, hvis der bliver set efter?

*

Dette spørgsmål rejser et andet: til hvilken tidsperiode skal de plovspor knyttes, som findes under et højjanlæg, der kan dateres ved grave og oldsager. Poul Kjærsum var med rette fristet til at henvise Aldrupgårde-sporene til en ældre tid og et andet folk end enkeltgravskulturens [3]. Det samme er ikke tilfældet med plovspor under langdysser eller under bronzealderhøje, der fortrinsvis bliver anset for at være så godt som samtidige med anlæggenes opførelstid [4].

Den overordentlig sejlivede opfattelse, at enkeltgravsfolkets erhvervsgrundlag fortrinsvis var baseret på kvægavl [5], tvinger een til at tage en meget besværlig tolkning i brug over for plovspor under enkeltgravshøje, som, hvis materialet var stort nok, kunne føre til den betragtning, at enkeltgravsfolket fortrinsvis lagde deres høje på andre folks forladte marker.

Det er jo – som bekendt – ikke muligt at henføre noget plovsporssystem under et højjanlæg til nogen bestemt tid før anlæggets påbegyndelse, med mindre der foreligger usandsynligt heldige fundomstændigheder: fx. overpløjede gruber indeholdende oldsager af nøjagtigt samme type som fx. indholdet af en grav, der bryder furerne.

Af lidt ringere værdi ville det være at have materiale til en kulstof-14 analyse under sporene og fx. en bundgrav ovenover, såfremt dateringen af materialet falder inden for rammerne af enkeltgravskulturens almindelige kronologi. Dette er jo Atrup-dateringens ulykke, at den ikke stemmer overens med den formodede datering af bundgravstid: forneden 2740 f. Kr., foroven ældre bundgravstid.

Ingen kan forestille sig, at de to ting kan have noget med hinanden at gøre.

Der er imidlertid en anden udvej ud af umuligheden ved gennem gunstige fundomstændigheder som skitseret at finde bevis for, at plovspor under enkelt-

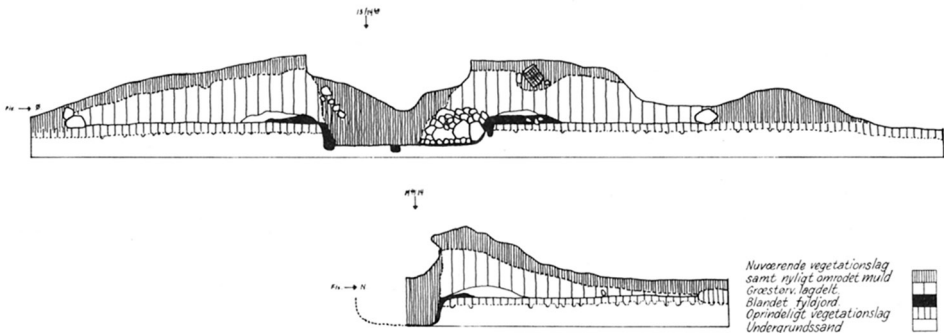
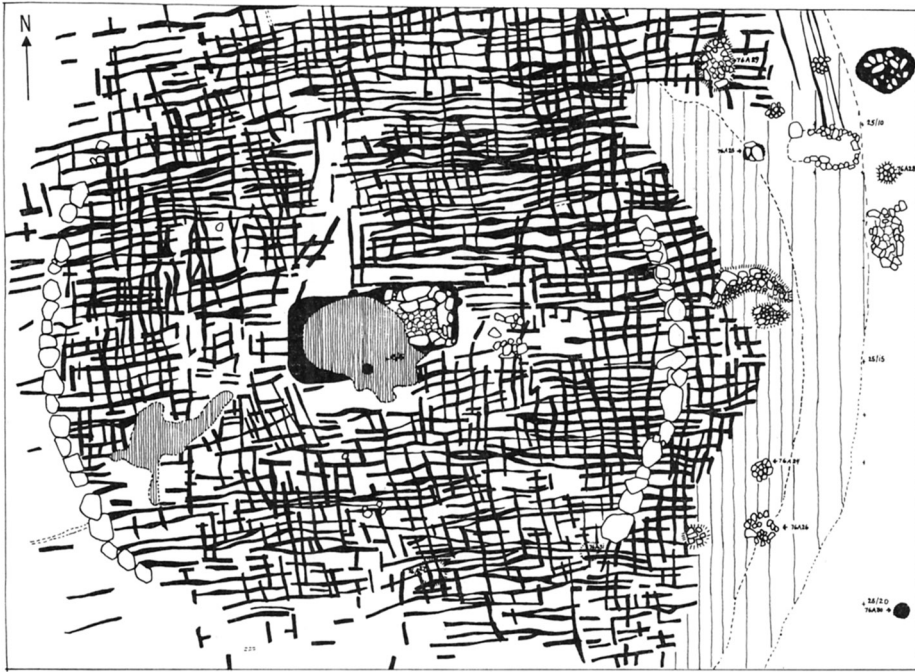

Fig. 6. Profil gennem gravhøjen ved Lerchenfeldt, Vesterbølle s. Ardfururerne tegner sig som farvede nedskæringer i undergrundsandet under det ca. 20 cm tykke vegetationslag.

Section through tumulus at Lerchenfeldt. The ard furrows are seen as darker cuts into the subsoil sand under a humus layer about 20 cms. thick.

16A 2
Plan 1:50
Undergrunden på matrik nr. 10, Lerchenfeldt,
Høstballe sogn, Rindø herred, Hjørring amt.
2/24

Undergrunden
Blå: Jordmuld, stensjældt.
Blancet: Jordmuld.
Rødt: Jordmuld.
Hvid: Jordmuld.

Fig. 7. Plan af fladen under Lerchenfeldt-højen, der viser hvorledes ardfurterne fortsætter ud over højens periferi markeret af randstensanten.

Plan of surface under the Lerchenfeldt tumulus, showing how the ard furrows continue beyond the periphery of the tumulus as marked by the edge stones.

gravshøje tilhører enkeltgravsfolket, som plovspor under dysser tilhører dyssefolket, som plovspor under bronzealderhøje tilhører bronzealderfolket: ved gennem eksperimenter og undersøgelser at godtgøre, at plovspor i almindelighed ikke holder sig mange år under fladmark. Den anførte påstand bygger på Aptrup-adsporsfeltets uforståelige ophør i randzonen, hvor det dækkende lag er tyndest. Det kunne tænkes, at nedbrydning af plovspor ikke blot foregik (hastigt) i randzoner, men også under fladmark.

Det er ikke uvæsentligt at etablere et synspunkt på spørgsmålet samtidig mellem ardspor og den høj, de er fundet under. Det er det generelle synspunkt, at samtidighed findes i de fleste tilfælde, selv om det ikke kan bevises. Det er denne artikels synspunkt, at samtidighed findes i alle tilfælde – også ved enkeltgravshøje. Selv om det først skal bevises.

Many criss-cross furrows

Viborg Museum has, in the past three years, investigated three tumuli of neolithic date, all covering a network of ard furrows.

At Aptrup a tumulus, ploughed down to a maximum height of 75 cms, with a diameter of about 13 meters and apparently no ring stones, covered a plank-coffin burial, the lowest plank of which rested on the subsoil (Fig. 3). The burial contained a battleaxe, while a secondary, stone-framed burial at the west edge of the tumulus and ten cms. above subsoil contained a little cord-ware beaker (Fig. 4).

The ard furrows covered an irregular area reaching to within 1.5 meters of the edge of the tumulus. The furrows lay in two directions, E-W and NNW-SSE, the former being clearer, and were about 30 cms. apart and 5–15 cms. broad. The hard clay retained the impress of the U-shaped, sometimes slightly oblique, furrow to a depth of 2–8 cms.

The furrows cross the top of—and are therefore later than—a pit containing charcoal dated by C-14 analysis to 2740 ± 100 BC (K 955), while they are earlier than the grave furnishings, which both belong to the transitional period between the bottom-grave and ground-grave subdivisions¹).

At Lerchenfeldt a mound, with a diameter of 13.5 meters and preserved to a height of 1.5 meters, contained a trough-shaped stone bedding suggesting a perished oak-coffin burial, secondary urn and cremation burials of Late Bronze Age date, and portions of a ring of quite large edge stones. The mound, of turves, had been laid above the original topsoil, and the net of ard furrows covered the whole area under the mound and the ring-stones, being visible in the subsoil sand and in one area even traceable up through the topsoil (Fig. 4), showing the depth of ploughing to have been at least 20–25 cms. (allowing for compression of the topsoil). Furrows lay in two directions, E-W and NNW-SSE (Fig. 5), the E-W furrows being only half the distance apart of the others, 10–15 cms. against about 30 cms. The width of the actual furrows was 2–15 cms., and in section they were symmetrically semi-circular.

Two fragments of cord-decorated ware from the furrows give a lower limit for their dating, and the central grave an upper limit.

At South Borup a ruined tumulus, about 15 meters in diameter, had had its primary grave removed, but contained peripheral secondary burials, including one ground-grave. In the subsoil sand a small area showed a net of ard furrows, in two directions with an interval of 25 cms. between the furrows, themselves about 5 cms. wide (Fig. 6). Five sherds of neolithic type, one reminiscent of the single-grave and another of the funnel-beaker cultures, were found at subsoil level in and near the furrow area.

These three excavations show ploughing taking place in stiff clay, sand and humus/sand. The instrument used could clearly work heavy soil and plough to a depth of 20–25 cms.

The presence of furrows below three tumuli associated with the single-grave culture brings into question the traditional belief that the single-grave people had an ecology based entirely upon cattle-raising²), and that furrows beneath their tumuli should be attributed to earlier inhabitants of the same area³). This theory can perhaps be tested by experiments to find out how long furrows persist in the subsoil when *not* covered by a tumulus. The fact that the furrows under the Aptrup tumulus disappear towards the edge of the mound, where the coating of soil is thinnest, suggests that traces of furrows may have a limited "life" under open field conditions.

Peter Seeberg and H. H. Kristensen,
Viborg Stiftsmuseum.

NOTER

Viborg Stiftsmuseum benytter lejligheden til at takke ejerne:

Gårdejer Eli Petersen, »Stenhøjgård«, Aptrup.

Godsejer Kjeldsen m. frue, »Lerchenfeldt«, Vesterbølle.

Gårdejer P. Øster, »Engbæk«, S. Borup.

1. P. V. Glob: Den jyske enkeltgravskultur, Årbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, årg. 1944, p. 17 ff og 64 ff.
2. P. Kjærum: Striber på kryds og tværs, KUML 1954, p. 18 ff.
3. Sml. KUML 1954, p. 25 ff.
4. J. Brøndsted: Danmarks Oldtid II, 1958 p. 125 f.
5. Sm. Bd. I, 1957, p. 261 ff.